

АНТИПЕНКО
Надія Василівна
0669222201@ukr.net

УДК 368.013 (045)

УШОВА
Марія Миколаївна
ushovamasha@gmail.com

**СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

**RISK INSURANCE OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES**

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Національний
Авіаційний університет

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).2](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).2)

студентка, Національний
Авіаційний університет

ANTYPENKO Nadiia Vasylivna – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University

USHOVA Mariia Mykolaivna – student, National Aviation University

Статтю присвячено тлумаченню та аналізу страхуванню ризиків сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарське страхування – одне з найбільш специфічних видів страхування, адже величезна кількість природних факторів та настання надзвичайних подій (посуха, повені, різкі зміни температури повітря, вологість, а також комахи-шкідники) є постійними й неминучими ризиками будь-якого сільського господарства. Вони спричиняють неабиякі фінансові втрати, і тому така галузь господарства має знаходити надійні можливості для захисту від них. Ризик у сільському господарстві розглядається як загроза або можливість відхилення очікуваних результатів діяльності або прийнятих рішень від запланованих. Також у статті розглянуто досвід роботи з цим питанням іноземних країн.

* * *

Статья посвящена толкованию и анализу страхованию рисков сельскохозяйственных предприятий. Сельскохозяйственное страхование – одно из самых специфических видов страхования, ведь огромное количество природных факторов и наступления чрезвычайных событий (засуха, наводнения, резкие изменения температуры воздуха, влажность, а также насекомые-вредители) являются постоянными и неизбежными рисками любого сельского хозяйства. Они вызывают серьезные финансовые потери, и поэтому такая отрасль хозяйства должна находить надежные возможности для защиты от них. Риск в сельском хозяйстве рассматривается как угроза или возможность отклонения ожидаемых результатов деятельности или принятых решений от запланированных. Также в статье рассмотрен опыт работы с данным вопросом зарубежных стран.

* * *

The paper is devoted to the interpretation and analysis of risk insurance of agricultural enterprises. Agricultural insurance is one of the most specific types of insurance, because a huge number of natural factors and emergencies (drought, floods, sudden changes in air temperature, humidity, and insect pests) are constant and inevitable risks of any agriculture. They cause considerable financial losses, and therefore such a sector of the economy must find reliable opportunities to protect against them. One of the risky types of insurance is agricultural risk insurance. This type of insurance is an important means of reducing the degree of risk in agriculture. The paper considers the peculiarities of the functioning of the agricultural segment of the insurance market in foreign countries. The possibility of attracting and adapting foreign experience of state financial support to the insurance market of Ukraine within the framework of basic insurance models is determined. The purpose of the study is to study and generalize risks in insurance, insurance models, foreign experience in agricultural production, development of recommendations for improving insurance operations for public financial support in the agricultural sector of Ukraine, taking into account foreign experience. Risk in agriculture is seen as a threat or possibility to deviate from the expected results of activities or decisions made from the planned ones. The paper also considers the experience of working with foreign countries on this issue.

The purpose of the paper is to study the theoretical aspects of risk insurance that arise in the implementation of business activities in agriculture, justification of ways to improve the legislative and financial influence of the state in this process. The purpose of state assistance is to develop insurance infrastructure, standardize insurance conditions, reduce the cost of insurance products for agricultural users and improve the quality of insurance products. So, the main task for insurers of Ukraine is to gain and maintain a decent reputation and provide effective insurance services. Today, the state is trying to improve and stabilize the situation in the agricultural sector, for example, it involves the practice of providing state support in insurance of agricultural products (providing from the state budget to agricultural producers in the form of subsidies to reimburse part of the insurance payment actually paid for them).

Ключові слова: страхування, страхування ризиків, сільське господарство, страховик, страхувальник

Ключевые слова: страхование, страхование рисков, сельское хозяйство, страховщик, страхователь

Keywords: insurance, risk insurance, agriculture, insurer, insurer

ВСТУП

Одним із ризикових видів страхування є страхування сільськогосподарських ризиків. Цей вид страхування є важливим засобом зниження ступеня ризику у сільському господарстві. У статті розглядаються особливості функціонування сільськогосподарського сегменту страхового ринку зарубіжних країн.

Визначено можливість залучення та адаптації закордонного досвіду державної фінансової підтримки до страхового ринку України у рамках базових моделей страхування. Метою дослідження є вивчення та узагальнення ризиків у страхуванні, моделей страхування, закордонного досвіду у галузі сільськогосподарського виробництва, розроблення рекомендацій ґрунтовно вдосконалення страхових операцій із державної

фінансової підтримки в сільськогосподарському секторі України з урахуванням закордонного досвіду.

МЕТА роботи полягає у вивченні теоретичних аспектів страхування ризиками, які виникають під час здійснення підприємницької діяльності в сільському господарстві, обґрунтування шляхів покращення законодавчого та фінансового впливу держави у цьому процесі. Метою допомоги держави є розвиток страхової інфраструктури, стандартизація умов страхування, зниження вартості страхових продуктів для сільськогосподарських користувачів та підвищення якості страхових продуктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дане питання є об'єктом дослідження багатьох науковців. Вагомі напрацювання стосовно страхування в аграрній сфері здійснили такі вчені: В. Базилевич, О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Мних, С. Навроцький, С. Осадець та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах ринкової економіки, коли підприємства здійснюють підприємницьку діяльність на власний ризик, кожне підприємство відповідає за всі свої дії.

Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначає низку факторів, таких як сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, низка інших причин. Це твердження справедливе для сільського господарства всіх країн, але особливо великим ризикам підлягає сільськогосподарське виробництво країн, економіки яких розвиваються або перебувають у процесі трансформації. Аграрні реформи та становлення ринкових взаємовідносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів у сільському господарстві, і відповідно посилюють вплив ризиків на аграрний бізнес. Сучасний стан розвитку страхування сільськогосподарської продукції не відповідає своєму основному завданню – управляти ризиками в аграрному секторі економіки, для забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва. Так, у сільському господарстві України страхується до 5% ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 70–80%. Водночас на території України втрати врожайності від несприятливих погодних умов в окремі роки можуть сягати 45–50%.

Основною та бюджетоутворюючою галуззю економіки України є сільське господарство, але воно також є найризикованішим виробництвом (70% доходів, якого залежить від природно-кліматичних умов). Це пояснюється особливістю виробничого процесу і тривалим періодом дозрівання та вирощування товарної продукції, під час яких продукт праці піддається впливу природних процесів. Рослиництво більше залежить від кліматичних умов, ніж будь-яка інша галузь сільськогосподарського виробництва. Впродовж декількох місяців сільськогосподарські культури перебувають під абсолютним впливом метеорологічних чинників. Крім того, основним ресурсом

виробництва у сільському господарстві є земля, а її природні характеристики тісно пов'язані з агрокліматичними умовами. На відміну від інших секторів економіки країни продуктивність землі не може бути точно розрахована, а її природний та економічний характер підлягає змінам під впливом різних чинників. Основним інструментом управління і зниження бізнес-ризиків та компенсації понесених витрат у разі форс-мажорних обставин є страхування. У сучасних вітчизняних реаліях система агрострахування є мало-розвинутою та непопулярною серед сільськогосподарських виробників, хоча територія нашої країни все більше піддається різним природним та стихійним лихам (посуха, надмірна вологість, град, мороз, вітер). Страхування надає виробникам сільськогосподарської продукції фінансовий захист у разі виникнення страхового випадку.

Сьогодні страхування сільськогосподарських ризиків в Україні є необхідним атрибутом цивілізованої, сучасної та ефективної системи управління, а також потребує державної підтримки та регулювання. Популяризація страхування у сільському господарстві є одним із найбільш складних елементів переходу до стабільної економіки в аграрному виробництві. Роль страхування у забезпеченні захищеності аграрних підприємств від ризикових ситуацій складно переоцінити, оскільки це потужний фінансовий стабілізатор, що дозволяє компенсувати збитки, які виникають внаслідок настання несприятливих подій техногенного та природного характеру. Повною мірою це належить до страхування сільськогосподарських ризиків. Рівень агрострахування в Україні становить усього лише 5-7%, тоді як у Польщі цей показник знаходиться на рівні 30%, у Німеччині – понад 60% в Італії – майже 80%. Однією з найбільш очевидних причин, з якої агрострахування не стало ефективним інструментом фінансового захисту в галузі, є недостатня інформованість виробників сільськогосподарської продукції про його можливості, а також під час укладання договору страхування часто невірно оцінюється рівень страхового покриття. У результаті настання страхового випадку сільськогосподарські виробники постають перед проблемою, що страхова сума не відповідає реальним втратам (рис. 1).

Сьогодні страхові компанії пропонують сільськогосподарським товаровиробникам у рамках добровільного страхування програми, що передбачають повний страховий захист їх майна. Такі програми охоплюють більшість ризиків, пов'язаних із виробничою діяльністю сільськогосподарських підприємств, а також із лізингом та кредитуванням. Головна мета страхування сільськогосподарських ризиків – це часткова або повна компенсація фермеру втрати врожаю, яка можлива через несприятливі природні явища, такі як посуха, град або ураган, а також від пожежі. Іншою метою страхування є покращення фінансового становища сільськогосподарського виробника з погляду його кредитоспроможності. Кредитні організації всіх типів – банки, кредитні спілки, приватні особи – віддають перевагу тому сільськогосподарському виробнику, який має гарантію збереження певного рівня свого доходу за настання стихійних лих і втрати врожаю.

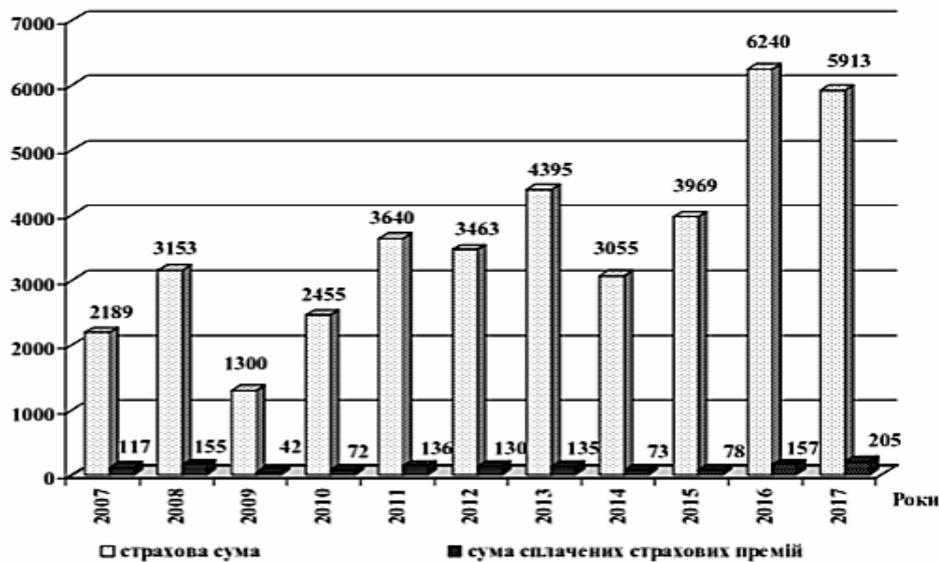

Рис. 1. Динаміка співвідношення страхових сум до сум сплачених премій, млн грн

Але в Україні недостатньо якісних страхових продуктів, які б мали прозорі та прості правила страхування врожаю та безпосередньо отриманого в майбутньому прибутку, крім того, відчувається недостатня державна підтримка – ці фактори стримують розвиток страхування в аграрній сфері виробництва. Страхування сільськогосподарських культур в Україні є обмеженим інструментом, оскільки стосується лише виробництва та втрати прибутковості через природні та біологічні ризики. Страхування врожаю охоплює процес його зростання від часу посіву до досягання, проте не враховуються ризики, що виникають у майбутньому після збору. На сьогодні сільськогосподарські виробники потребують не тільки компенсування втрати урожайності (за причини несприятливих умов природно-кліматичного характеру), а й комплексного страхування загального прибутку підприємства (наприклад, крім страхування врожайності страховий договір, може включати страхування від заниженої ціни зернотрейдерів, збитки від зберігання після збору врожаю або ринкові ризики). Тому формування та розроблення комплексної програми страхування, яка б повною мірою захистила майно та майнові інтереси сільськогосподарських підприємств, є першочерговим завданням для популяризації страхування в Україні. Такий комплексний продукт страхування має пов'язувати між собою ризики, що виникають у процесі банківського кредитування, матеріально-технічного забезпечення, маркетингової та виробничої діяльності аграрних підприємств і максимально покриває збитки від них. Подібна конвергенція фінансових інститутів, добре розвинена в західних країнах та, насамперед, повинна будуватися на ефективній державній підтримці страхування. Правове регулювання та державна підтримка страхування сільськогосподарської діяльності в Україні розпочалася з прийняття Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.».

Слід зазначити, що програма державної підтримки введена ЗУ «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 01.07.2012 р. № 4391 у 2018 р. не виконує свого завдання, бо з державного бюджету не виділяються

суми на субсидування для оплати частини страхового платежу (страхової премії) за договорами агрострахування для сільськогосподарських товаровиробників. У зв'язку з цим потрібно удосконалити чинну законодавчу базу для того, щоби вищезазначений закон ефективно працював на користь агровиробників. Страхові компанії, держава та підприємства мусять спільно розробити якісну комплексну програму страхування для сільськогосподарських підприємств.

В Україні за результатами 2017 р. страхуванням сільськогосподарських ризиків мають право займатися 15 страхових компаній, які відповідно до вимог чинного законодавства отримали ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції (табл. 1). Загальна сума страхових платежів у 2018 р. становила 259079,3 тис. грн.

У 2018 р. загальна сума страхових виплат на користь аграрних підприємств становила 93588,5 тис. грн. Лідером зі страхових виплат є «АСКА» – виплачено за договорами 57644,0 тис. грн, що становить 62 % від загальної суми.

ВИСНОВКИ

Отже, головним завданням для страховиків України є завоювання й утримання гідної репутації та надання ефективних страхових послуг. На сьогодні держава робить спроби для покращення і стабілізації ситуації в аграрному секторі, наприклад, вона залучає практику надання державної підтримки у страхуванні сільськогосподарської продукції (надання з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу, фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції, у порядку, встановленому Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»). Варто зазначити, що відновлення страхування сільськогосподарських ризиків із державною підтримкою на даному етапі слід вважати головною рушійною силою подальшого розвитку сільськогосподарського страхування.

Таблиця 1

Основні компанії на ринку страхування сільськогосподарських ризиків у 2018 р.

№	Назва компаній	Сума страхових платежів, тис. грн	Приріст страхових платежів, тис. грн	Сума страхових виплат, тис., грн	Рівень виплат, %	Рівень перестраховання, %
1	Універсальна	129847,2	370,08	2,7	0,00	25,69
2	PZU Україна	41199,0	2,84	19860,3	48,21	74,49
3	Країна	20881,7	61,97	171,5	0,82	60,0
4	Інго Україна	20694,0	-4,30	2636,0	12,74	43,55
5	Українська Аграрно-страхова компанія	12006,5	20,05	1463,9	12,19	13,66
6	АСКА	9243,0	-81,20	57644,0	622,25	96,52
7	АХА страхування	8557,0	83,51	679,0	7,94	56,28
8	БРОКБІЗНЕС	5763,6	46,81	10730,8	186,18	35,17
9	Гардіан	2999,6	0,00	0,00	0,00	56,99
10	КРЕДО	2868,0	0,00	0,00	0,00	86,92
11	АРСЕНАЛ страхування	2555,0	-95,18	50,0	19,6	0,00
12	UPSK	934,6	158,46	29,0	3,10	0,00
13	ТАС СГ	686,9	27,27	71,1	10,35	9,81
14	ПРОВІДНА	616,0	-22,88	233,2	37,86	0,00
15	ОРАНТА-СІЧ	227,2	6,72	17,0	7,48	0,00
	Усього	259079,3	-	93588,5	36,12	-

Список використаних джерел

1. Соловей Н.В., Юдін В.К. Моделювання страхового захисту операційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Науковий журнал «Економіка і управління»*. 2019. № 1 (81). С. 86–93.
2. Мельник О.І., Кульбачна Л.А., Жулім М.С. Аналіз сучасного стану страхового ринку в Україні. *Ел. наук. фах. в-ня з економічних наук.: «Modern Economics»*. 2018. 16 с.
3. Яцух О.О. Ринок агостраховання в Україні: перспективи та розвиток. *Економіка та суспільство*: Вип. 7. Мукачеве, 2016. 56 с.
4. Луценко О.А., Поливана Л.А. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку аграрного страхування: Вісник Харк. нац. тех.-го ун-т сільського господарства імені Петра Василенка. Харків, 2018. 123 с.
5. Гречанюк Л.М. Страхування як метод ризик-менеджменту в агросфері. *Науковий вісник НУБІП України. Серія «Економіка. Аграрний менеджмент. Бізнес»*. Київ, 2016. 45 с.
6. Залетов О. М. Агостраховання як складова продовольчої безпеки. *Науковий вісник НУБІП України. Серія «Економіка. Аграрний менеджмент. Бізнес»*. Київ, 2014. 55 с.
7. Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В., Кондратенко Д.В. Страхування: теорія та практика. Харків: Бурун, 2014. 77 с.
8. Герасименко С.С. Статистика. Київ, 2010. 27 с.
9. Горбач Л.М. Страхова справа. Луцьк, 2011. 25 с.

References

1. Solovei N.V., Yudin V.K. Modeling of insurance protection of operational activity of agricultural enterprises. *Scientific journal "Economics and Management"*. 2019. № 1 (81). pp. 86–93. (in Ukrainian).
2. Melnyk O.I., Kulbachna L.A., Zhulim M.S. Analysis of the current state of the insurance market in Ukraine. *Modern Economics*. 2018. 16 p. (in Ukrainian).
3. Yatsukh O.O. Agricultural insurance market in Ukraine: prospects and development. *Economy and Society*: Vol. 7. Mukachevo, 2016. 56 p. (in Ukrainian).
4. Lutsenko O.A., Polivana L.A. Current state and prospects of agricultural insurance market development: *Bulletin of Kharkiv. nat. Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko*. Kharkiv, 2018. 123 p. (in Ukrainian).
5. Hrechaniuk L.M. Insurance as a method of risk management in the agricultural sector. *Scientific Bulletin of NULES of Ukraine. Series "Economics. Agricultural management. Business"*. Kyiv, 2016. 45 p. (in Ukrainian).
6. Zaliyev O.M. Agricultural insurance as a component of food security. *Scientific Bulletin of NULES of Ukraine. Series "Economics. Agricultural management. Business"*. Kyiv, 2014. 55 p. (in Ukrainian).
7. Vnukova N.M., Uspalenko V.I., Vremenko L.V., Kondratenko D.V. Insurance: theory and practice. Kharkiv: Burun, 2014. 77 p. (in Ukrainian).
8. Herasimenko S.S. Statistics. Kyiv, 2010. 27 p. (in Ukrainian).
9. Horbach L.M. Insurance business. Lutsk, 2011. 25 p. (in Ukrainian).